

CAPUT XVI.

De malo hypochondriaco.

Pag. 141. l. 17. *Ad hepatis usus immittat.]*
 Nemini quidem dubium esse potest, qui
 Lienis fabricam ex se, & ex sua naturâ secum
 in animo contemplari & considerare queat, Bi-
 li præparandæ & fecernendæ præsertim in-
 servire hoc viscus.

Situs enim est lien in hypochondrio sinistro
 diaphragmate pendulus, a cujus motu, & com-
 pressionem musculorum abdominis, perpetuas a-
 gitationes, & omnis generis pressus sustinet,
 Arterias à Coeliaca, nonnunquam ab ipsa Aor-
 tâ, ideoque & purum sanguinem spiritibus ani-
 malibus dictis divitem, recipit. Harum arte-
 riarum nonnullæ mirum in modum convolutæ
 sibi ipsis fines & terminos, seu compages glan-
 dulis non absimiles, constituunt; dum aliæ,
 præmonstrantibus Glisson, Malpighi, &
 Ruysch, suos sanguinis rivos in infinitum cel-
 lularum numerum distribuunt.

Illud insuper singulare habet hoc viscus, quod
 nervi, qui ad lienem transeunt, una sumpti,
 longe majores sunt, quam vel ejus sensus vel
 motus se desiderare testantur: quippe sentiendi
 facultate admodum obtusa fruitur, & motum
 nullum habet, nisi quem ab agitatione Diaphrag-

matis, & renixu & relaxatione musculorum abdominis reciproce agentium recipit; atque ideo necesse est ad aliud quoddam perficiendum, fieri hunc insolitum nervorum dispersum & dotationem.

Quisquis autem hanc corporis humani & Lienis conformationem secum perpenderit, is sanè facile perspiciet, istam ita designatam fuisse scilicet, ut una cum liquore tenui a glandulis praedictis secreto, laticem suum subtilissimum in cellulas deponere possent hujus visceris nervi; ubi ob frequentem Lienis agitationem, & infinitam compressionis varietatem, intime cum sanguine commisceantur, & tandem in venam Portarum deferantur ea, quae bili conficiendae idoneum praebeant liquorem.

Hoc ulterius patet ex eo, quod Lienis non datur emissarium secretion destinatum, prout in aliis visceribus res sese habet; sed omnia simul commista per venam splenicam in Portam feruntur, exitque sanguis ab hoc viscere tenuis, lymphâ & spiritibus abundans, vix concrefcens, aut in crassam serosamque partem secedens, quod caeteris venis familiare; sed contra; rubore purpureo splendens ex hac venâ, longe secus quam ullis aliis emissus, in venam Portarum defertur.

Clarissimus Keil hujus visceris fabricam perpendens, sanguinisque velocitatem ibi ita diminutam inveniens, ut vix ducentesimam velocitatis partem haberet, qua per splenicam arteriam transit; hanc velocitatis diminu-

tio-

tionem eo fieri contendit, ut attractione suâ fortius adunatae essent sanguinis particulae, & facilius se mutuo attraherent glutinosae & tenaces.

Recte quidem de velocitate diminutâ sensit vir ingeniosissimus, de materiâ autem ad morem glutinis cujusdam inde formandâ res aliter se habet; quippe sanguis tenuis, admodumque fluxus in venam splenicam immittitur, & hoc majori ratione quam in reliquis, quod ex praedicta hypothese nequaquam eveniret.

Rectius certo conjecturam assecutus esset iste medicus, si seposita attractionis hypothese, hujus visceris munera & potestates, quibus sanguinis crassitudo redditur naturali multo tenuior, diligentius observasset. Quamvis enim bilis, quae a sanguine secernitur, humor est fere omnium inde separatorum tenacissimus, in se tamen nihilominus amaras, acres, & saponaceas qualitates possidet; quas induere non potuisset, nisi diu calore blando fota fuisset haec humorum admistio, adeoque ei conservata fuisset fluida natura, ut particulae in se mutuo agentes vires suas exerere valuissent, quod in statu a modum viscido vix faciendum videretur.

Neque hoc tantum inde fieret incommodum, quin glandularum hepaticarum ope separanda non potuisset bilis; nisi naturâ adeo in primis fluidâ in eas propulsâ fuisset, ut tandem sepositis particulis bili conficiendae minus idoneis, coirent illae vere biliosae. Cum autem liquida glutinosa, tam inter se, quam ad contactum

canalium, fortius cohaerent prope emissaria angustissima, qualia sunt ea in hoc viscere; occludi ejus vasa necesse est, eo quod vis occludendi non pendet a solo pressu canalium continentium & liquidi superne incumbentis; sed componitur ex momentis harum ipsarum Facultatatum, & momento lentoris, quo illae partes ad contactum haereant.

Graviter ideo errasse, seu potius despuisse dicantur ex veteribus quamplurimi, qui bilem, ut excrementum noxium, & inutile judicârunt; cum ad hanc formandam & secernendam plus Artificii, (*) quam ad alium quemvis humorem, imo fere quam ad omnes alios à sanguine separandos requiritur. Nonne multo rectius de hoc liquore affirmare possumus, quod sana bile sana plerumque erunt omnia?

Pag. 141. l. 19. *Molle viscus tumore distenditur.*] Exsecto liene animal salacius est, adestque mictus frequentissimus cum ingenti voracitate; quorum omnium rationem docent arteriae spermaticae, renalis, & coeliacae situs, & connexio.

Nec minus adsunt in primis diebus vagi ventris crepitus insueti, nausea & vomitus; quae ex prioribus, & nervorum, stomacho & lieni inservientium, situ, comparatis simul, satis patent. Temporis autem progressu fit tumor in op-

(*) Vide, An Experimental Enquiry on some parts of the animal Structure. P. 229.

opposito Hypochondrio ob incrementum hepatis.

Cum igitur satis notum est hypochondriacos his symptomatibus, gradu licet minori, unâ cum vultus pallore affici, eos Lienis obstructionem quodammodo pati, verisimillimum est.

Pag. 141. l. 19. *Pancreas ubi male habet.*] Qui pancreatem & lienem infarctos habent, iis copiosum edere sputum perpetua consuetudo est. Serosi enim latices in circuitu suo per haec vasa impediti facili via ad glandulas superiores transeant, & ibi magnâ copiâ more salivae excernuntur.

Pag. 142. l. 5. *Sanguis in vena portarum neque pro more solutus.*] Statum adeo fluidum, quem liquor possidet, qui in sinu venae portarum continetur, oleosis hisce particulis huc delatis & admittis aliquantulum deberi in confesso est: attamen haec ejus conditio adeo necessaria est mechanismi multo magis artificiosi & subtilioris totum fere opus; & quod, hac data occasione, paucis explicare haud alienum erit; praesertim cum ab omnibus Anatomicis, quantum scio, vel omnino praetermitti, vel parum intelligi videtur.

Cum sanguinis habitus ad fluendum a motu suo progressivo praesertim pendet, eo quod hoc cessante, brevi in grumos concrefcit, & in circulis suis & secretionibus conficiendis prorsus impar fit. Providens itaque natura liquoris
uti.

utilissimi, bilis scilicet, separationem moliens, summâ cum sapientiâ intempestivam globulorum conjunctionem prohibet.

Quamvis ex insigni & plane admirandâ motus diminutione, quâ sanguis ad hepar defertur, clare patet, illum inde necessario fieri crassiozem, motuique minus idoneum: hic tamen singulare quoddam obtinet, quo nil minus fluidus admodum ejus status conservatur, quam si velociori cursu sine tali mechanismo propulsus fuisset.

Hoc docent anastomoses innumerae tam majorum quam minorum ramorum mesentericorum se invicem rectos ad angulos plerumque decussantium: Hoc perspicuis suffragiis ulterius confirmant varii celeritatis gradus, variaequae loci, situs, & cursus mutationes, quibus tales particulae prae caeteris subjectae sunt; utpote hâc consummatâ arte ad exitum perducitur, innumeras fieri hujusmodi globulorum in se mutuo percussiones & repulsus, sanguinemque & humores per haec vasa circuitus suos facientes, validas in intimis eorum partibus agitationes, triturasque pati, atque ex alio tenuitatis gradu in alium & tenuiorem perpetuo incidere.

Talis autem fabrica, quae tam progressum sanguinis retardare, quam ejus fluorem conservare posset, absolute esset necessaria; eo quod cum per longas ambages, diuturnum caloris fomentum, & tandem non immediate ab arteriae sed venae portarum ramis, separandus erat biliosus humor; maximâ opus erat cautione, ne
ido-

idoneum fluorem amitteret sanguis, neve in grumos coiret, & inde secretioni impar fieret, priusquam particulae biliosae, debitam acrimoniam, debitamque coagulationem acquisivisse potuerint.

En igitur mira naturae solertia, ut & ipsa motus progressivi diminutio, quae caeteris corporis partibus sanguinis & humorum crassitudinem adauget, nunc peculiari artificio, eorundem, qui per anfractus admodum difficiles & intortos mox transituri sunt, habilitatem fluidam conservare destinatur.

Pag. 142. l. 11. *Isthaec omnia morbi hujusce naturam patefaciunt.*] Peccantibus hoc modo in functionibus peragendis praecipuis visceribus, observatu non est indignum, hypochondriacos pomeridiano tempore plerumque anhelos fieri.

Pag. ead. l. 16. *Causae autem multiples hujus mali.*] Hic morbus inprimis eos prae caeteris mortalibus invadit, qui desidis otia vitae coluerunt, aut curis, moestitiae, studiisque se maxime dedere; unde deficit apta humorum mistura, exhauriuntur spiritus, & vel stagnat, vel justo tardius it sanguis per ramos exiliores. Cum autem in vasis mesentericis & hepaticis prae caeteris debiliior est motus, in hisce inprimis obtinent hujusmodi mala.

Tales aegri, ut plurimum ad negotia quaelibet inhabiles sunt, & praesertim conqueruntur

tur

tur de ventriculi inflatione, cibi fastidio, ructu acido, amaro, bilioso, prout assumptorum natura propendat, lassitudine, spirituum inopia, & frigore extremorum; thalamis se componentes, subinde se suffocatuos fore credunt, & terrore quasi attoniti expergiscunt, & vel erecti sedent, vel in cubiculo per tempus aliquod perambulant. In somniis etiam molestis saepe in terrores aguntur. Vigiles interea, quamvis acri polleant iudicio, irresoluti tamen sunt & instabiles, nunc torvi & morosi, nunc & laeti, hilares, & jucundi sine datâ causâ aliqua sensili.

In hac autem sententia fere solâ sibi constantes sunt, quod morbo quodam insanabili & calamitoso se laborare arbitrantur, ita ut frustra contra hanc phantasiam adducuntur argumenta, nunquam enim ita sentient, medicumque porro, qui ipsis rationes ostendere conabitur, quibus mala allatis leviora, aut his longe diversa, adesse inferre liceat, omnino ignarum & causae & calamitatis censebunt.

His ante omnia conducunt Aquae minerales, quae alvum leniter cieant, datis simul, horis maxime commodis, scilicet post prandium, & vesperi, medicamentis, quae ex Gummi Ammoniaco, Sagapeno, Alsafoetida, & Sapone Amygdalino, aut similibus commiscenda & componenda sint.

Sin vero tales Aquae in promptu non sint, subinde leniter subducenda est Alvus, interpositis praedictis, per satis apta intervalla, & po-

potu morbi naturae maxime congruo, *sociatis*.

Ad hoc etiam propositum pertinent remedia, quibus Hydrargyrum inest, ut Cinnabar, Mercurius Alcalifatus, Mercurius dulcis sublimateus, vel Argentum vivum quocunque modo extinctum, ut facile iterum solvatur, Gummi Guaiacum, aliaque *similia*.

Eodem tempore victu salubri & humido aeger alendus est, nec ultra semel in die carnem, eamque teneram ex animalibus junioribus comedat, cum paucio vino, eoque multâ aquâ diluto, pro potu communi.

In medicamentis autem, aliisque cujuscunque generis remediis exhibendis, ad indolem praedominantis acrimoniae respicere debemus; exempli gratia: si sola humorum crassitudo peccet, vel si adsint etiam pallor, frigus, &c. ex quibus unâ cum lentore acidum conjungi suspicari fas sit. Utrisque his profunt praescripta, sed si simul adjungatur calor, alia res est, peccat quippe alcali glutinosum; ideoque lenibus subacidis & nitrosis tractandi sunt aegroti, additis dilutissimis & paucio melle miscendis.

Interim curandum est, ut equitatione & delectamentis, quasi fortuito utantur, aliter non obtemperabunt.

Resolutis horum ope crassis primi ordinis humoribus, adhibenda sunt Chalybeia, vel etiam in initio exhibenda, modo non nimis infarctantur vasa.

Si nolit aeger uti aquis mineralibus unâ cum
me;

medicamentis, quae vasa & viscera deonerent, exhibere oportet succos antiscorbuticos temperatos, vel calidiores, prout postulant vivendimos & constitutionis indoles.

Tempore autem hyberno danda sunt Gummi praedicta cum infuso amaro simplici vel solutivo, ea ratione, quâ petat alvus; porro & aquas destillatas spirituosas dictas Infulis hisce, vel Succis jam memoratis, tantâ copiâ adji-ciendas esse, ut ventriculo congruant, haud alienum erit; de his autem illud insuper monendum habeo, ut portione perrara & quam modica exhibeantur.

Oritur secundo & hic morbus ab omni causâ, quâ vasa, viscera, & nervorum compages plus justo relaxentur, & debilitentur; quales sunt vigiliae, morbi omnes chronici, febres continuæ diuturnæ, maxime intermittentes, quartanæ autumnales, diu aegros infestantes, diarrhoeae longae, fluxus sanguinis nimius per vasa uterina, hoemorrhoidalia, fluor albus, & similia.

In hac specie curandus est morbus primitivus, interpositis remediis antihystericis dictis, modo primæ intentioni non repugnent. Deinde danda opera est, quantum fieri potest, ut habitâ ratione & virium & morbi, roborentur aegroti corporis compages & fabrica; videlicet, si ex causa frigida, aut labe simili proveniat morbus, amaris calefacientibus, maxime autem Chalybe & Cortice Peruviano, aquis Batho-

thoniensibus cum equitatione forti et diuturna tractandus est.

Sin vero a causa calidâ, ab humorum acrimoniâ, morbo acuto praegresso oriatur hujusmodi malum, adsitve febris hectica cum calore sicco, pulsu frequenti, &c. obtundentibus & lenientibus, lacte asinino, aquis mineralibus acidulis dictis, equitatione modica, in aëre subfrigido, ut calorem non augeat, curandum est, adhibitis perparce medicamentis antihysteris, quoties vel hujusmodi adsint paroxysmi, vel languor, aegritudinis nimis frequens tentatio, spirituum moeror, vera virium debilitas, aliave consimilia symptomata urgeant.

Haec morbi species foeminas teneras delicatas, quibus rari & acres sunt humores, praeter caeteris obsidet.

Levatis autem hoc modo humorum calore & acrimonia, his etiam ad fibrarum habitum roborandum profunt medicamenta ex cortice Peruviano, radice Quassi, & Chalybe confecta, at his tamen minori copia quam prioribus exhiberi debent; simulque eodem tempore in diaeta tenui & levi, lacte asinino sociata, ad humores ulterius demulcendos & leniendos persistendum est.

Oritur & tertio morbus hic hypochondriacus ab exinanitionibus assuetis suppressis, vel copia diminutis, praesertim cum iis foeminis mulierium fluxum subito clausum pati contigerit, quibus, menstruis abundare & effluere, in consuetudinem cadebat.

N

In

In hac specie bene consideranda sunt tum copia & natura humoris suppressi aut retenti, tum ipsius habitus, an scilicet calidus vel frigidus, astrictus vel laxus, & an debilitate & languore, vel febre & dolore conjunctus sit morbus.

Illud autem insuper scire oportet, quod foeminae, quibus validae sint vires, a mensibus acrive aliquo humore inopinato retentis, saepe vel miris nervorum distentionibus torquentur, vel doloribus saevis excruciantur; etiam atque his praesentibus, novi & non raro, simul adesse febriculam.

Haec autem symptomata missione sanguinis ex brachio vel saphaena pro ratione virium, moderata alvi subductione, scilicet ope Salium refrigerantium cum pulvere Rhabarbari aut infuso Senae commistorum, nec non & interpositis pro re nata anodynis, aliisque febris necessariis, tractanda sunt.

His demum morbi causis subactis, aut satis domitis, ad principem tollendam respiciendum est, ut in statum naturalem reducantur exinanitiones suppressae, nisi plane perniciosae sint; tunc enim vel moderandae sunt, vel aliae eorum vice ex arte instituendae: sin vero eadem res foeminis laxo & frigido corporis habitu praeditis accidat; seu materia parva copia retenta, indolisque lenis sit; raro hujusmodi malis percelluntur & affliguntur tales aegrotae; de torpore autem & membrorum segnitie, dolore gravi, & debilitate, &c. plerumque conqueruntur.

His

His nunquam non adest pallor vultus cum carne molli, fibris laxis, & tumore livido & flaccido sub oculis, unâ cum pulsu tardo, humili, & depresso.

His quam maxime profunt remedia amara, aromatica, Gummi acria, medicamenta ex Cinnabere composita, & similia omnia, quae humorum vitalium cursum promoveant, & diluendi & attenuandi vi polleant.

Dein roborandae sunt fibrae more prius praescripto, Chalybe scilicet & cortice Peruviano, amaris & calefacientibus sociato; datis, quoties opus fuerit, lenibus catharticis, ex tinctura sacra, & similibus, ut & anodynis, & aromaticis, pro symptomatum varietate & exigentia.

Pag. 142. l. 20. *Nunc consistit fere sanguis, nunc vehementius incitatur.*] Cum in hoc morbo circuitus sanguinis per vasa majora satis bonus manet, pulsus minus a statu sano aberrat, quam a symptomatum saevitie expectare fas sit: ut plurimum fere paulo tardior est pulsus, & in ipsâ paroxysmi accessione adhuc segnior, at in ~~anxi~~ paulo major, frequentior, & inaequalior, nec non & laboriosior invenitur.

Hinc itaque Diagnosticon maximi momenti habemus, quod hunc affectum ab aliis morbis longe periculosioribus distinguit: aliter ob ingentes aegrorum querelas, languores, & timores, qui cum pulsu laudabili se brevi morituros credunt, quotidie turpiter falleretur medicus.

Hoc equidem fundamento nituntur omnia ista signa, diagnostica dicta, quibus mala hypochondriaca ab aliis omnibus distinguenda sunt; comparando scilicet symptomata, quae obviam veniant, praecipue arteriarum pulsus, cum veris morbi simulati signis: exempli gratia, morbus hic saepissime indicatur adesse per largum urinae tenuissimae, insipidae, & aquosae profluvium, & hoc cum pulsu satis bono; nisi forsân à dolore quodam atroci, gradu aliquo paulum turbatur; comparatis autem inter se diagnosticis, a diabético urinae profluvio sat commodè distinguì possit; quippe in posteriore adsunt pulsus creber & debilis, sitis ingens & inexplebilis, linguae siccitas & ardor, aliaque similia: Urina etiam quamvis limpida saporis subdulcis est & melliti.

Conqueruntur alii aegroti de Dyspnoea, oppressione, & gravitate pulmonum; imo & his symptomatibus, aliquando adjungitur Tussis, nunc cum, nunc sine sputo: quae symptomata non paucos fefellerunt medicos; qui morbos pectoris, praesertim phthisin pulmonariam, inde brevi subsequuturos expectaverunt.

Verum enimvero si hisce ex inscitâ errasse contigerit, pro pudor, non defuit omni aevo genus quoddam hominum, quibus ex hac morbi insidiosâ larvâ occasionem captantibus, sese de tabidorum sanatione primos apud nimis credulum vulgus ubique semper gloriari mos fuit; magno equidem cum aegrorum incommodo sua comparant commoda.

At

At ridentem dicere verum quid vetat? Nonne hi medicamentorum quondam tritores, se per orbem huc & illuc palantes *Opiferos* exhibuerunt? Nonne in patriam tandem reversi, se omnia posse, omnia, praeter seipfos, noscere, speciem prae se tulerunt? Quid istuc tam mirum sit, si medicum agere, si calamum rapien- te dextra, quidlibet curandi aut audendi in se fusciperent potestatem? sibilent licet omnes noti atque vicini, sibi ipsis tamen plaudunt, simul ac nummos contemplantur in arca.

Caeterum si res ipsa rite perpendatur, omnibus ad visendum patebunt symptomata, quae paulo ante exposita fuerunt, atque aegris quibusdam aliquando familiaria sunt; ut ut ipsum pulmonis habitum respicere videantur, spasticis causis saepissime tribuenda esse: Haec enim sese a propriis pulmonariorum morborum, & tussis vere *hecticae* indiciis distinguenda & secernenda reddunt; eo quod abest febris tam *hectica*, quam inflammata: nec minus eandem rem demonstrat ipsius pulmonis habitus; eo quod vel penitus deest Sputum, vel tenue est, & larga copia fere sponte profluit; & hoc non raro, tussis non antegressa, quin potius aegritudine.

Pag. 142. l. 21. *Neque tamen violentiora cathartica.*] Alvi subductionem fere semper petunt hypochondriaci, valida tamen purgatio semper nocet. Petunt tamen strenuo, quia alvi exinanitione ordinatim tantum facta se meliores & alacriores sentiunt.

N 3

C A.